

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการและปัจจัยความสำเร็จ ของกลุ่มเพาะเห็ดฟางในโรงเรียน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” ศึกษากรณีศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงตำบลมาบโป่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี” เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยเน้นวิธีการศึกษาที่จะต้องมีส่วนร่วมจริง แบ่งการศึกษา ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) โดยศึกษา แนวความคิด ทฤษฎี ข้อมูล ต่าง ๆ จากตำรา เอกสาร รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบและแนวทางการศึกษา
2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อแสวงหาข้อมูล ที่เป็นจริงจากกลุ่มเป้าหมาย จึงกำหนดวิธีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ มุ่งศึกษาไปที่กลุ่มเพาะเห็ดฟาง ในโรงเรียนศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงตำบลมาบโป่งว่า พัฒนาการของกลุ่มตั้งแต่ระยะเริ่มแรก จนถึงปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างไร สอดคล้องตามวิถีแห่งเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ และในแต่ละช่วงของการพัฒนานั้น มีสิ่งใดที่เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การศึกษาในเชิงคุณภาพจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าถึงแหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้สภาพความเป็นจริงที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ผู้ศึกษาจึงกำหนดพื้นที่การศึกษา แบบเฉพาะเจาะจง คือ ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ตำบลมาบโป่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง (Purposive Sample) กล่าวคือ เลือกศึกษาครัวเรือนต้นแบบในการก่อตั้งกลุ่ม จำนวน 5 ครัวเรือน จากสมาชิก

ทั้งหมด 25 ครั้วเรือน ในศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง ตำบลมาบโป่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

การเลือกเทคนิคในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเพาะเห็ดฟางในโรงเรียน ในศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงตำบลมาบโป่งว่าพัฒนาการของกลุ่มตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างไร สอดคล้องตามวิถีแห่งเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ และในแต่ละช่วงของการพัฒนานั้น มีสิ่งใดที่เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษาในเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง จำเป็นต้องใช้เทคนิคเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วย

1. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล (Individual Interview) และการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้ศึกษาได้กำหนดแนวคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา คำถามในการสัมภาษณ์เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสร้างสัมพันธภาพ ความสนิทสนมคุ้นเคย เพื่อนำไปสู่การได้ข้อมูลที่ถูกต้อง โดยแบ่งประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ จำนวน สมาชิกในครอบครัว อาชีพ ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในกลุ่ม รายได้ต่อเดือน เป็นต้น

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของกลุ่ม และพัฒนาการ

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการ

โดยตอนที่ 2 และ 3 จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ช่วง ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้แก่

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2539–2541 เป็นระยะที่เกษตรกรเริ่มต้นเพาะเห็ดฟางเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา และรับจ้างทั่วไป เป็นช่วงล้มลุกคลุกคลาน และได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2542–2544 เป็นช่วงที่นักส่งเสริมวิชาการเกษตร และผู้นำท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท ส่งเสริมความรู้และเงินทุน

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2545–2547 เป็นช่วงที่พัฒนาจนเป็นอาชีพหลัก มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเพื่อการค้า

ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2548–2550 เป็นช่วงที่กลุ่มพัฒนาจนเข้มแข็ง โดดเด่น สามารถเป็นแบบอย่างแก่กลุ่มอื่น ๆ ได้ จนทำให้ศูนย์เรียนรู้ฯ ได้รับรางวัลทั้งระดับจังหวัด และระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ หรือ ความคิดเห็นที่เชื่อมโยงกับแนวเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้หลักพิจารณา 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ และคุณธรรม

2. การสังเกต (Observation) ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) เป็นการสังเกตเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกับข้อมูลการสัมภาษณ์ เพื่อประมวลผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

จากการเลือกเทคนิคในการศึกษาดังกล่าว เครื่องมือที่ใช้สำคัญที่สุด คือ การสัมภาษณ์ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ออกแบบแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ให้ตรงกับเป้าหมายในแต่ละส่วน ทั้งการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล (Individual Interview) และการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะต้องลงพื้นที่และทำการสัมภาษณ์อย่างจริงจัง ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) เพื่อให้ได้แนวทางการศึกษาที่รัดกุม มีประโยชน์ และได้ข้อมูลมากที่สุด สิ่งสำคัญคือ จะต้องกำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ต้องการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมในประเด็นที่จะศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเกษตรกรแต่ละคนต่างก็มีพื้นความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนแนวความคิด ที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องใช้เครื่องมือให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เป็นการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและปัญหาของภาคเกษตร ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตำบลมาบโป่งและศูนย์เรียนรู้

การเกษตรพอเพียงตำบลมาบโป่ง แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเพาะเห็ดฟาง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประมวลผลเป็นแนวความคิดในการศึกษาครั้งนี้

สำหรับการเก็บข้อมูลในภาคสนามนั้น ได้ใช้วิธีการลงไปสำรวจในพื้นที่จริง ศึกษาทำความเข้าใจ และประสานงานกับผู้นำในท้องถิ่น นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร กรรมการและสมาชิกกลุ่มเพาะเห็ดฟางในโรงเรียน นำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่ ตามแนวทางของแบบคำถามที่ตั้งไว้

การวิเคราะห์ผลการศึกษา

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต มารวบรวมให้เป็นระเบียบ แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา เพื่อให้เข้าใจง่าย โดยใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล เชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นข้อมูลเหล่านั้นแล้วนำเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณนาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การเขียนรายงาน และผลการศึกษา

การเขียนรายงานเพื่อนำเสนอผลการศึกษานั้น แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของกลุ่มเพาะเห็ดฟางในโรงเรียนตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างไร สอดคล้องตามวิธีแห่งเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ และในแต่ละช่วงของการพัฒนานั้น มีสิ่งใดที่เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการเขียนพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นภาพตามกรอบแนวคิดการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น